

Ш6
2-83

**Степан
Руданський**

**Повій, вітре,
на Україну**

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА
МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА
Міністерства охорони
здоров'я України
01033, м. Київ, вул. Толстого, 7

Новий, вітре,
на Вкраїну

ПЕРЕКЛАДИ МОВАМИ
НАРОДІВ СВІТУ

Державній науковій бібліотеці
медичної бібліотеці,
її головному директору,
н. Вайсі Ювченко
з вдячністю за Руданівські цукри
читання

Київ

Головна спеціалізована редакція літератури
мовами національних меншин України

2003

Успіху і удачі

ПЕРЕОБЛІК 20 11 р.

Полікарпівська революція 2005 рік -
Валентина Жук.

Випущено на замовлення
Державного комітету телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску соціально значущих видань

Передмова
Івана ДЗЮБИ

Упорядкування, вступна стаття, примітки
Бориса ХОМЕНКА, Костя ХОМЕНКА

Художнє оформлення
Жаннети ПРИСЯЖНОЇ, Тетяни ЧУПРИНІНОЇ

Головна спеціалізована редакція висловлює щире вдячність
солістам Національної опери України
дипломанту Міжнародного фестивалю мистецтв Тамарі КОВАЛЬ
та народному артистові України Миколі КОВАЛЮ
за надане факсиміле нот пісні
на слова С. Руданського «Повій, вітре, на Вкраїну»

Руданський, Степан.

Р83 Повій, вітре, на Вкраїну: Переклади мовами народів
світу / Упоряд.: Б. В. Хоменко, К. Д. Хоменко; Передм.
І. Дзюби. — К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин
України, 2003.— 320 с.: портр.— (Джерела духовності). —
Текст 98 мовами.

ISBN 966-522-108-6

Геніальний вірш класика української літератури в перекладах
різними мовами відомих поетів світу.

До 170-річчя від дня народження.

ББК 84.4УКР1

ISBN 966-522-108-6

© І. М. Дзюба, передмова. 2003
© Б. В. Хоменко, К. Д. Хоменко,
упорядкування, вступна стаття,
примітки. 2003
© Переклади. 2003
© Ж. Г. Присяжна, Т. П. Чуприніна,
художнє оформлення. 2003
© Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац.
меншин України. 2003

ЗМІСТ

«Зоремо поле, посієм яреє зерно...» <i>Іван ДЗЮБА</i>	5
Світновий романс поета з Поділля. <i>Борис ХОМЕЛКО. Кость ХОМЕНКО</i>	11
<i>СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ. ПОВІЙ. ВГІРЕ. НА ВКРАЇНУ</i>	26
ПЕРЕКЛАДИ МОВАМИ НАРОДІВ СВІТУ	40
Переклад абазинською мовою <i>Міхаєля Чикатішвіла</i>	42
Переклад абхазською мовою <i>Вітаслія Амаршана</i>	44
Переклад агульською мовою <i>Шеріфа Шеріфова</i>	46
Переклад адигейською мовою <i>Руслана Нехая</i>	48
Переклад азербайджанською мовою <i>Расула Рзи</i>	50
Переклад аліаторською мовою <i>Володимира Нутсиолєна</i>	52
Переклад англійською мовою <i>Флоренс Рендел Лайвсей</i>	54
Переклад англійською мовою <i>Костянтина-Генрі Андрусичина</i>	56
Переклад арабською мовою <i>Гусейна Мохаммеда Аль Амлі</i>	58
Переклад балкарською мовою <i>Саліха Гуртшєва</i>	60
Переклад башкирською мовою <i>З. М. Расмеужиної</i>	62
Переклад білоруською мовою <i>Валерія Стрелка</i>	64
Переклад болгарською мовою <i>Бориса Струми</i>	66
Переклад бурятською мовою <i>Гриґа Чиміпова</i>	68
Переклад валлійською мовою <i>Робіна Чепмена</i>	70
Переклад вєпською мовою <i>Рюрика Лоніна</i>	72
Переклад верхньолужицькою мовою <i>Сви Марії Чорнакец</i>	74
Переклад вірменською мовою <i>Лєвона Міріджєніана</i>	76
Переклад гагаузькою мовою <i>Віталія Бошкова</i>	78
Переклад гєльською мовою <i>Гарвана Маккає</i>	80
Переклад грецькою мовою <i>Янісєса Мочєса</i>	82
Переклад данською мовою <i>Оксани Вєнк</i>	84
Переклад даргинською мовою <i>Рашида Рашидова</i>	86
Переклад дунганською мовою <i>Бєхака Дуєєє</i>	88
Переклад євєнкійською мовою <i>Анни Мирєєвої</i>	90
Переклад євєнкійською мовою <i>Валєнтини Петрової</i>	92
Переклад євєнкійською мовою <i>Н. С. Протодєякоєної</i>	94
Переклад євєнською мовою <i>Євдокії Банакєєної</i>	96
Переклад євєнською мовою <i>Вєєєєєє Аржук</i>	98
Переклад мовою єспєранто <i>Володимира Самодєє</i>	100
Переклад мовою єспєранто <i>Вікторє Нєєєє</i>	102
Переклад мовою єспєранто <i>М. Марєєє</i>	104
Переклад єстонською мовою <i>Харальда Рєєєєє</i>	106
Переклад їнгуською мовою <i>Азмєєє Гієєєєєєє</i>	108
Переклад ірїєєєєє (їрландсьєєєє) мовою <i>Лїєєє О'Кїєєє</i>	110
Переклад ієпансьєєєє мовою <i>Лєєєєєєєєєєє</i>	112
Переклад ієпансьєєєє мовою <i>Єєєєєєєєєєєєєє</i>	114
Переклад італїєєєєєє мовою <i>Вольєєєєєєєєєє</i>	116
Переклад італїєєєєєє мовою <i>Ієєєєєєєєєєє</i>	118
Переклад їєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Клєєєєєєєєєєє</i>	120
Переклад кабєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Єєєєєєєєєєє</i>	122
Переклад каєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Бїєєєєєєєєєє</i>	124
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Єєєєєєєєєєє</i>	126
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє (єєєєєєєєєєєєєє) мовою <i>Гєєєєєєєєєєєє</i>	128
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Єєєєєєєєєєєєєє</i>	130
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Аєєєєєєєєєєє</i>	132
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Вєєєєєєєєєєє</i>	134
Переклад кєєєєєєєєєєєєєєє мовою <i>Єєєєєєєєєєє</i>	136

Переклад французькою мовою невідомого автора	246
Переклад французькою мовою Ганни Григорчук	248
Переклад халтійською мовою Микуля Шулєйна	250
Переклад хіналузькою мовою Рагіма Алхаса	252
Переклад циганською мовою Лекси Мануша	254
Переклад черкеською мовою Курмана Дугужева	256
Переклад чеською мовою Зденки Ніліусової	258
Переклад чеченською мовою Шаїхі Арсанукаєва	260
Переклад чуваською мовою Юхми Мішілі	262
Переклад юкагірською мовою Улуро Адо	264
Переклад якутською мовою Михайла Тимофєєва	266
Переклад японською мовою Івана Дзюби	268
ПІСНЯ ЦЯ ЗАВЖДИ БУЛА ЗІ МНОЮ.....	270
Примітки	284

Літературно-художнє видання

РУДАНСЬКИЙ СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ

Повій, вітре, на Вкраїну

Переклади мовами народів світу

Упорядники

ХОМЕНКО Борис Васильович

ХОМЕНКО Костянтин Дмитрович

Головний редактор Л. Н. Головки

Відповідальна за випуск Т. В. Мизгаєва

Редактор І. В. Савлук

Художній редактор Ж. Г. Присяжна

Технічний редактор В. П. Селеньова

Коректор тексту українською мовою Л. М. Гримальська

Комп'ютерний набір О. П. Пуківської

Комп'ютерна верстка С. А. Богданця

Комп'ютерний набір та верстка нот О. М. Цербак

Підписано до друку 17.12.03. Формат 60×84/16. Папір офс. № 1.

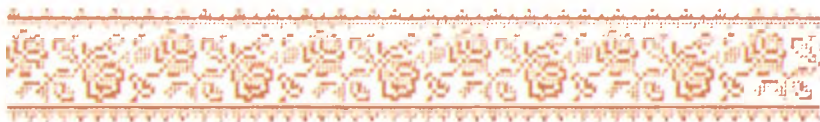
Гарн. Bookman STT. Друк офс. Ум. друк. арк. 18,6. Ум. фарб.-відб. 38,14.

Обл.-вид. арк. 11,7. Тираж 5000 пр. Зам. № 3—503.

Свідоцтво ДК № 979 від 08.07.2002 р.

Головна спеціалізована редакція літератури
мовами національних меншин України,
01054, Київ, Гоголівська, 7г.

ВАТ «Блоцкерівська книжкова фабрика»,
09117, Біла Церква, Л. Курбаса, 4.

«ЗОРЕМО ПОЛЕ, ПОСІЄМ ЯРЕЄ ЗЕРНО...»

Степана Руданського знають у нас переважно як автора кількох ліричних пісень та багатьох «співомовок», хоч спадщина його досить широка й різноманітна. Втім, «співомовки» (сам він називав їх «приказками», підкреслюючи їхню близькість до народної словесності) і справді були його улюбленим жанром, який він сам і створив, і який з його легкої руки прижився в українській поезії, вплинувши на розвиток гумору та сатири і впливаючи й досі. Співомовки Руданського — це здебільше сюжетні комічні оповідки, жарти, віршовані притчі, різні жанрові сценки, перейняті духом народного гумору, а часто прямо з народного побуту взяті й талановито переказані постичним словом. Герої співомовок — українські селяни, чумаки, козаки, ляхи, пани, крамарі, євреї, цигани, попи, ксьондзи, турки, москалі — увесь той різномасний, різностічний, різномовний (хоч у побуті таки в українську мову втягнений) люд, який створював своєрідну атмосферу суспільності Правобережної України середини ХІХ століття (яка довго була під владою Польщі), давав більшу чи меншу барву щоденному побуту, входив у досвід або історичний спогад майбутнього поета, який і зостав у цьому світі української «глибинки».

Народився Степан Васильович Руданський 6 січня 1834 р. (25 грудня 1833 р. за старим стилем) у Хомутинях Вінницького повіту на Поділлі в бідній попівській сім'ї. Батько як міг намагався дати освіту своїм чотирьом синам, особливу надію покладаючи на здібного Степана і мріючи про його вдалу священницьку кар'єру. Це було реально тим більше, що царський уряд у цей час здійснював курс на протидію польській католицькій церкві та підтримку право-

славної, підпорядкованої Москві. У 1841 — 1849 рр. Степан Руданський навчався у Шаргородській бурсі, а потім, до 1855-го, — у Кам'янець-Подільській семінарії. Продовжувати навчання він мав у Петербурзькій духовній академії, але натомість поступив у Військово-медичну академію. Юнак виявив велику самостійність, порушивши батькову волю та традицію священницького кола; певно, і семінарська богословська схоластика не припала йому до душі, може прокинувся характерний для тодішньої молоді потяг до природничих знань і вже сформувалися в нього якісь зародки передових громадянських поглядів. А Військово-медична академія якраз і була привабливою для такої молоді: в ній були свої демократичні традиції, був чималий гурт українців; там 1844 року ставили Шевченкового «Назара Стодолю», там виступав М. Щепкін; серед викладачів Академії були такі відомі прогресивні вчені, як М. Пирогов, І. Сеченов, С. Боткін, М. Зінін. Тож юнак, який прийшов із краю, де ще жили спогади про Кармелюка і по сусідству з яким (на Київщині) щойно, 1855 року, відбулися антикріпацькі селянські заворушення, — потрапляв тут у близьку його духові атмосферу.

Але жилося йому важко. Безумовно, автобіографічний характер має його вірш з тих літ (1858) «Студент»:

В славнім місті Петербурзі,
Недалеко від Неви,
Із болота виглядає
Хата бідної вдови.
.....
І направо — старій бабі
Смерть підписує патент,
А наліво — без копійки
Б'ється з нуждою студент.

Саме з кола таких нужденних студентів виходили в Російській імперії так звані «різночинці», серед яких поширювалися демократичні та революційні погляди і до яких апелювали ідеологи «шістдесятництва». Степан Руданський активним політичним борцем проти царату не став, але вся його літературна творчість і практична діяльність позна-

чені щирим співчуттям трудовому людові, відразою до фальшу й несправедливості, гуманними настроями.

Саме в Петербурзі кінця 50-х років починається його поетична творчість. У цей час тут знову активізується українське життя, придушене після розгрому Кирило-Мефодіївського Братства. Повертаються Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, а потім і Тарас Шевченко. На жаль, немає свідчень про те, чи зустрічався молодий поет із великим засланим, хоч нагоди для цього могли бути. Але важливіше інше: Степан Руданський як молодший сучасник Шевченка жив у магічному колі його поезії. Щоправда, Шевченко тоді асоціювався насамперед із «Кобзарем», мало хто знав його заборонені, гостро антимонархічні й антикріпосницькі твори. В ліриці Руданського багато що перегукується з шевченківськими ранньоромантичними мотивами: самотність, чужина, сум за рідною душею і рідною землею, спогади про козацтво (хоч і не такі полум'яно-патріотичні, як у Шевченка)... З'являються і громадянські мотиви, заклики до праці на ниві рідної культури.

Злиденне життя в Петербурзі підірвало здоров'я Степана Руданського, і після закінчення Військово-медичної академії його направляють на роботу до Криму, в Ялту, де і прожив він до кінця свого короткого нещасливого життя (помер 3 травня 1873 року). Лікарем він був самопожертвувальним, жив бідно, бідних лікував безплатно, власним коштом їздив у віддалені селища до хворих; через свою чесність не раз наражався на конфлікти з людьми владними, але серед простолюдів залишив по собі добру пам'ять.

Творча спадщина Степана Руданського чимала і різноманітна: ліричні поезії, романтичні балади, байки, небилиці, віршовані історичні перекази (деякі з них він називав «співами») з української історії насамперед («Павдо Полуботок», «Павло Апостол», «Віщий Олег», «Мазепа», «Іван Скоропада» — фактично історичні поеми), а також з історії світової; переспіви псалмів, численні переклади зі слов'янських літератур та з антики. Ну й, звичайно ж, співомовки. Руданському належить і перший повний український пере-

клад «Іліади» Гомера «Омирова Ільйонянка». Це був справжній творчий подвиг Руданського. Хоч переклад його був незвичний: виходячи з того, що Гомер був народним співцем і творив як українські кобзарі свої думи, Руданський «українізував» Гомера, стилізував під український народний епос. Перше ознайомлення з цим перекладом викликало в Івана Франка несприйняття, але потім він змінив свою думку і визнав певну рацію Руданському. Пізніше ж і надзвичайно вимогливий як літературний критик Микола Зеров серйозно поставився до перекладу Руданського, а найбільший авторитет з античної літератури Андрій Олександрович Білецький, проаналізувавши український текст Руданського і порівнявши його з оригіналом, прийшов до висновку, що це досить-таки точний переклад, а не переспів, попри «українізацію» прізвищ та деякі лексичні особливості.

Проте і творча доля Степана Руданського, а не тільки особиста, склалася нещасливо. За життя йому вдалося опублікувати лише деякі свої твори — через брак української періодики та книговидавання, цензурні утиски, безгрошів'я. Деяко публікували українські видання в Галичині, поза межами Росії. На початку 70-х років Руданським зацікавився Михайло Драгоманов, який мав широкі плани розгортання української видавничої діяльності в еміграції, в Женеві. Від його імені хтось із приятелів звернувся до Руданського з проханням дати для друку свої нові твори. Руданський відповів коротко: «Драгоманову прошу передать, что я болен и давно прекратил все мои литературные упражнения». Скільки розчарування й трагізму в цій записці! Був кінець 1872 року. Через кілька місяців Степан Руданський помер...

В останні десятиліття XIX ст., коли почалося піднесення українського національно-культурного життя, посилювався інтерес до творчої спадщини Руданського. До її збирання та публікації прилучилися Іван Франко, Агатангел Кримський та інші. Кілька видань творів Руданського було здійснено в радянські часи. Але й найобширніше з них — тритомове видання «Наукової думки» (1972—1973) до століття від дня смерті — теж не є повним.

Втім, протягом усього цього часу в народі жило слово Руданського. Насамперед його співомовки та ліричні поезії-пісні. Це мовби два емоційні полюси його творчості.

У співомовках панує дух розважливості й великодушного (хоч інколи й дошкульного) гумору, а в «піснях» (так він називав свої ліричні вірші) — слегійність, а часом і безрадність.

На співомовках позначилося глибоке знання Руданським українського фольклору і розуміння душі українського селянина. Це головний його герой; часом він здається простакон, але насправді має мудрий погляд на речі, що дозволяє йому з гідністю виходити зі скрутних життєвих ситуацій та конфліктів і утверджувати свою кмітливість та моральну перевагу над панами і лихварями. Але й на самого себе він дивиться тверезим оком: народ і з самого себе вміє поглузувати, знаючи свої вади. І ще що цікаво: різних націй та вір люду повно у співомовках, але у Руданського немає розподілу ролей чи, власне, моральних та розумових оцінок за етнічною ознакою. Типові фольклорні антиподи селянина — циган, єврей, москаль — не є неодмінно втіленням якихось негативних рис, вони живі люди і можуть інколи блиснути думкою та дотепом не згірше за того ж таки селянина. Тобто, життєвий досвід свого народу Руданський бере різними сторонами і ситуаціями, не підпорядковуючи його якійсь тенденції. Тут у нього — ціла енциклопедія соціально-побутових комічних ситуацій, в яких вимальовуються і складні станові колізії українського Правобережжя, де на кріпацький ґніт нашаровувались і старі колонізаційні впливи, і нові русифікаторські, і складні релігійні відносини, орієнтуватися серед усього цього селянининові допомагали тверезий глузд і вроджене почуття гумору.

Зовсім інший настрій панує в ліричних поезіях — «піснях» Степана Руданського. Хоч і немає в них палких пристрастей, але тихий смуток, здебільше від самоти або нерозділеного кохання, щирість почуття, мелодійність робили кращі з них справжніми ліричними перлинами; вони природно лягали на музику і ставали народними піснями. Багато з них породжені перебуванням на чужині, тугою за батьківщиною; глибоке патріотичне почуття робило їх наче

голосом душі всіх українців. Такою стала пісня «Повій, вітре, на Вкраїну», в якій гармонійно злилися журба розлуки з любовою дівчиною і ностальгія за рідним краєм. Ця пісня вже понад сто років бере і братиме за душу кожного українця — не тільки того, хто опинився далеко від неї, але і в Україні суцього, бо його не залишає тривога за свою батьківщину та свою причетність до неї. Але ця пісня багато що скаже й людям інших націй — про Україну, про українську тугу за своєю землею.

Тому велика дяка людям, які підготували це унікальне видання, що продовжує добру традицію: подання мовами десятків і десятків народів світу перлин української лірики.

Іван ДЗЮБА

СВІТОВИЙ РОМАНС ПОЕТА З ПОДІЛЛЯ

Нашою національною гордістю є те, що українські пісні своєю медитативно-філософською заглибленістю, поетичним змістом та мелодійністю полонили людські серця на всіх континентах планети, а український народ пісню, а не зброєю завоював собі світове визнання. Це — музична культура, яка вийшла з глибини тисячоліть і, на думку дослідників, передувала античному мистецтву Еллади й Риму.

До коштовних перлин пісенності, якою Творець так щедро обдарував українців, народ великої душі і драматичної історії, належить романс «Повій, вітре, на Вкраїну» на слова Степана Руданського. На папір цей автобіографічний твір ліг 24 серпня 1856 р. в Санкт-Петербурзі, коли поет навчався в Медико-хірургічній академії. У ньому відбилася драма юного серця: 1854 р. у Кам'янці-Подільському С. Руданський закохався у дочку священника Марію Княгиницьку. Дівчина відповіла взаємністю, але поєднати свою долю з коханою поет не зміг. Його, романтично настроєного патріота України, не влаштовувала перспектива духовної кар'єри, він мріяв про громадсько-корисну працю, тож твердо вирішив після закінчення духовної семінарії здобути медичний фах.

Важка внутрішня криза, боротьба між особистим почуттям і усвідомленням свого громадянського обов'язку вилилися у таких інтимних ліричних творах, як «Ти не моя», «Мене не забудь», «Ой вийду я у садочок», «Пісня» («Не дивуйтесь, добрі люди»). Переїзд до Петербурга не тільки не розвіяв сумний настрій, а навпаки — поглибив його. Забути кохану дівчину було несила, з похмурої півночі поет думкою і серцем линував до неї у далекий рідний край («Повій, вітре, на Вкраїну»). Перебуваючи в полоні невідступної туги і жалю за

втраченим щастям, поет переживає хвилини розпачу; тоді з'являються навіть думки про смерть («Ой, чому ти не літаєш»), іноді здається, що гірка доля судилася йому від народження («Тільки-м родилась»). Ці та інші рядки інтимної лірики С. Руданського становлять ідейно-художню цілість, своєрідну ліричну драму — віддалену предтечу геніального «Зів'ялого листя» Івана Франка.

А нашу уяву і нині хвилює образ тієї кароокої подоляночки Марії, яка надихнула юного поета на високі злети українського слова. Її постать до певної міри асоціюється з образом Беатріче у творчості Данте чи оспіваної Т. Шевченком Оксани Коваленко. У рідному ж селі поета — Хомутинях на Вінниччині — і досі чи не в кожній оселі стверджують, що кохана С. Руданського походить з їхнього роду, переказують легенду про його нещасливу любов.

За жанром «Повій, вітре, на Україну» — типовий романс, створений на народнопісенній основі, а через те, що вже давно полинув далеко за межі України, то й набув статусу світового романсу. В композиційному відношенні — це монолог ліричного героя, печальна сповідь закоханого серця. С. Руданський майстерно скористався поширеною в народній поезії формою звертання до персоніфікованих сил природи, в даному разі — вітру. В прадавніх уявленнях нашого народу вітер, як відомо, — демонічна істота. Поділяють вітри на «добрі» й «злі». Саме до «доброго», тихого вітру, що народжується від подиху ангелів, і звертається герой вірша з проханням принести звістку про кохану дівчину. Йому звіряє він свої болі, тривоги і тугу за рідним Поділлям.

Поет був дуже чутливий до музичного ритму віршової мови, до гармонії звуків та їх мелодійності. Звідси почерпнуті з фольклорної скарбниці постійні епітети, численні повтори, пестливі й зменшувальні форми слів, внутрішні рими, інші засоби музичної організації мови, які складають основу словесно-образної тканини твору, визначають його настроєвість.

Характерною особливістю вірша «Повій, вітре, на Україну» є те, що в ньому не тільки утверджуються народні морально-етичні ідеали, а й органічно поєднуються ніжні

інтимні переживання ліричного героя з його патріотичними почуттями. Образ чорноокої дівчини з «рум'яним білим личком» та низка пейзажних деталей і зорових мікрообразів, зігрітих люблячим серцем ліричного героя, уся ідейно-психологічна атмосфера вірша творять поетичний образ рідного краю.

Уперше твір опубліковано в журналі «Основа» (1861, № 1) за підписом «Подoliaнин Ст. Руданський». У скорому часі він з'явився в календарі «Львов'янин» за 1862 р. Після цього його друкували в різних пісennиках та виданнях творів поета. Мелодію до нього створив сам автор. Та справжні музичні крила дала цій поетичній перлині Людмила Александрова, композитор і педагог ХІХ — початку ХХ ст. У 1850-х рр. вона навчалася у Варшавській консерваторії, потім викладала музику й співи у школах Харкова. Крім «Повій, вітре, на Вкраїну», їй належить низка інших вокальних творів, зокрема романси «Дивлюсь я на небо» (сл. М. Петренка), «Стоїть гора високая» (сл. Л. Дібова).

Музику Л. Александрової до вірша С. Руданського аранжував 1872 р. композитор Владислав Заремба, також уродженець Поділля. У 30-х рр. ХХ ст. видатний український диригент і композитор Олександр Кошиць зробив її аранжування для голосу у супроводі хору. Сучасну ж інтерпретацію мелодії «Повій, вітре, на Вкраїну» здійснив російський композитор Микола Голованов.

Романс на слова С. Руданського включив до своєї п'єси «За Немань їду» (1872) В. Александров. Його співає один з персонажів оперети «Сорочинський ярмарок» (1883) М. Старицького.

Завдяки проникливо ніжній мелодії Л. Александрової твір про нещасливе кохання і незрадливу любов до матері-України одразу полинув у широкий світ. Зазнавши незначного народного редагування словесного тексту, він став однією з улюблених пісень нашого народу. Її, як зауважив М. Рильський, охоче «співають і в домашніх гуртках і на концертах, не дуже пам'ятаючи, хто її автор»¹.

¹ Рильський М. Нова українська поезія дожовтневих часів // Антологія української поезії: У 4-х т.— К., 1958.— Т. 1 — С. 38.

Народні варіанти пісні «Повій, вітре, на Україну» записано в різних місцевостях України, а один з кращих текстів з уст славетної народної співачки Явдохи Зуїхи зафіксував 1920 р. на Вінниччині Плат Танцюра. Несли її у своїх серцях кобзарі Федір Кушнерик, Олексій Чуприна, Володимир Перепелюк та ін. Вона міцно увійшла в репертуар видатних професійних співаків різних часів і народів. Серед них згадаємо Федора Шалаяпіна, який залюбки виконував українські пісні «Рече та стогне Дніпр широкий», «Думи мої, думи», «Мені однаково, чи буду», «Заповіт», «Дивлюсь я на небо», «Взяв би я бандуру» та ін. А в роки перебування на чужині йому особливо імпонувала пісня С. Руданського «Повій, вітре, на Україну». Любив її й С. Лемешев.

Незрівнянним виконавцем світового романсу С. Руданського була відома українська співачка Надія Кошиць, землячка поета, яка пронесла його пісню, як святиню, по багатьох країнах Європи, Азії, Америки. Це був один з коронних номерів і славного сина України Івана Козловського, заслуженого артиста Кабардино-Балкарії Володимира Кодзокова. Ще недавно її мелодією чарував слухачів Анатолій Солов'яненко.

Про враження, яке справляла на слухачів пісня «Повій, вітре, на Україну», розповів вінницький журналіст, ветеран Другої світової війни С. Трохименко. Наприкінці 1930-х рр., перебуваючи на військовій службі, він брав участь у художній самодіяльності Проскурівського гарнізону. На одному з концертів, де, крім військових, у залі було багато цивільних, його попросили виконати пісню С. Руданського. «Я,— згадує С. Трохименко,— децю підвищив тональність на словах:

Вітер віє, вітер віє,
Серце в'яне, серце мліє,
Вітер віє, повіває,
З України не вертає.

У залі почулося легке зітхання, окремі жінки потягнулись за хусточками. Мабуть, якісь спогади викликали у них теплі співчуття і до автора і до героя пісні Степана Руданського»¹.

¹ Трохименко С. Душа народу // Вінниччина.— 2000.— 1 груд.

Географія побутування цього пісенного шедевра вельми широка. Першими його пропагандистами були українці, яких лиха доля розкидала по світах. Рідне слово й пісню, а серед них найчастіше «Повій, вітре, на Вкраїну», брали вони як єдиний скарб і оберіг у далеку й невідому дорогу. І справді, не раз морально підтримувала вона знедолених синів і дочок України і в східній, і в західній діаспорі, будила навіть у «відпалих» українцях, як назвала свого часу Марко Вовчок зденационалізованих земляків, почуття національної і людської гідності, усвідомлення своєї етнічної належності. Промовисте свідчення у цьому плані навів український геолог, публіцист і громадський діяч з Ужгорода Володимир Вітенко: «Це один випадок в Якутії, де мені довелося працювати, зворушив мене до глибини душі. Один з моїх колег... який народився в Сибіру, ніколи не бачив України, не знав української мови, почувши пісню «Повій, вітре, на Вкраїну», сів біля магнітофона і заплакав. Він так і не зміг пояснити причину своєї поведінки, лише пізніше згадав, що коли був дуже маленьким, то цю пісню часто співала його бабуся».

Особливо гострими були ностальгійні почуття в лихоліття Другої світової війни. Петро Хухрянський, робітник з Харкова, згадує: «Ніколи не забуду суворі роки війни з фашизмом, коли ми, евакуйовані до Чувашії українці, збиралися разом, співали різних пісень. На першому місці звичайно була «Повій, вітре, на Вкраїну». В уяві кожного з нас ця пісня викликала образ незабутньої України, яку топтали, плюндрували гітлерівські кати. Не лише жінки, а й чоловіки зі сльозами на очах виводили:

Вітер віє, вітер віє,
Серце в'яне, серце мліє,
Вітер віє, не вертає,
Серце з жалю замирає».¹

¹ Хухрянський П. Що серце підказало // Степанові Руданському.— Одеса, 1968.— С. 173—174.

Свою благородну місію пісня, народжена любов'ю до України, виконує і в наш час. У Санкт-Петербурзі засновано Українське культурно-мистецьке товариство ім. С. Руданського, а його керівник соліст Петербурзької філармонії Іван Пітик у своєму чудовому виконанні серед інших українських пісень пропагує і романс «Повій, вітре, на Вкраїну». Співав його 2002 р. на звітному вечорі літературного об'єднання Тульчинського району у Вінниці. Розповів, як тепло сприймають цей твір у місті над Невою, особливо тамтешні українці.

Функціонує в Петербурзі і український хор, у репертуарі якого також «Повій, вітре, на Вкраїну».

Пісня «Повій, вітре, на Вкраїну» хвилювала серця борців за волю України.

Нехай дарує читач за ще одну розлогу цитату, на цей раз зі спогадів льотчика штурмової авіації майора Никандра Настюка.

«Кінець грудня 1941 року. У безмежному степу за Волгою лютують морози. Польовий аеродром занесений снігом, а довкола — землянки. Нас було повно тут, — пілотів, авіатехніків, зброярів, що прибули на переформування і вже понад місяць чекали на літаки, щоб швидше назад — на фронт...

Та ось сіру одноманітність одного з тих днів сколихнула звістка: «В місті українські артисти! Співає Паторжинський!»

Вщерть переповнена переважно пілотами зала Будинку культури. Іван Сергійович з якоюсь незвичайною зажурою співає народні пісні. А коли скінчив «Пісню про Сірка», з задніх рядів загукали:

— Іване Сергійовичу! «Повій, вітре!»

— Пробачте, не підготувався я... нот немає... Хіба що без нот. Підспівуйте!..

І покотилася чарівна лірична пісня Степана Руданського в спільному виконанні видатного співака та його слухачів. Сотні людей у військовій формі співали її разом, стоячи — одним серцем і одним чуттям. І то вже була не просто пісня про розлученого з милою. То лилася тута синів за рідним

краєм, що ворог його поневолив. І кожен з нас відчував, як хвилюю заповонила душу якась нова, могутня сила...»¹.

Не раз додавала вона снаги й стійкості воякам у найскрутніші моменти фронтової веремії. Так, інженер І. Ткач із Гайсина на Вінниччині на все життя запам'ятав грудневі дні 1942 р., коли гітлерівці рвалися до Воєнно-Грузинської дороги, щоб захопити нафтові промисли Азербайджану. «Бої гриміли в Осетії, на підступах до м. Орджонікідзе,— згадує він.— Одна з наших артилерійських частин, зазнавши великих втрат, без снарядів і продовольства потрапила у важко-прохідну гірську ущелину, опинилася фактично в оточенні. Десь попереду, за кручами, і з флангів — німці, позаду неприступне бескеття. Майже беззбройні, голодні, перевтомлені бійці, серед яких були росіяни, українці (головним чином уродженці Києва і Донеччини), білоруси і грузини, кілька днів і ночей гинули під ідкою, що проймала до кісток, грудневою сльотою біля гармат. Щомиті треба було сподіватися появи ворога.

Здавалося, безнадійна ситуація. Та нараз один з бійців — Олекса Корнієнко — заспівав напрочуд гарним голосом:

Повій, вітре, на Вкраїну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув карі очі.
Повій, вітре, опівночі.

Пісня так вразила, торкнулася струн душі, що бійці, стиха підтягуючи, не соромлячись, плакали. Плакали змучені безперервними боями і відступом суворі солдати — молоді й літні. У тих сльозах було все — і любов і ненависть, і туга за отчим краєм і жадання перемоги. Пісня українського поета допомогла артилеристам витримати ще один бій з ворогом, вистояти до підходу основних радянських частин».

Український художник Володимир Масик, учасник оборони Москви та інших незліченних боїв, у своєму записнику на грудях носив текст «Повій, вітре, на Вкраїну». Нині цей автограф експонується в Літературному музеї України в Києві.

¹ Настюк Н. А. Народність і безсмертя поета // Фонди Вінницького літературно-меморіального музею М. М. Коцюбинського. Інв. № 2389.

